

Письменна Ірина Миколаївна,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
e-mail: irinapismenna17@gmail.com

Науковий керівник:

Мірошник І.В.,

завідувач кафедри мов і методики їх викладання Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
кандидат педагогічних наук, доцент
e-mail: iv_miroshnyk@ukr.net

ЕКОЛОГІЧНА КАЗКА ЯК МЕТОДИЧНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У тезах висвітлюється проблематика формування екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку на основі екологічних казок. Описано жанрові характеристики екологічної казки, освітньо-виховні завдання, які вирішуються завдяки використанню у практиці вихователя закладу дошкільної освіти екологічних казок, сформульовано загально педагогічні, дидактичні та психологічні критерії відбору казок для формування екологічного світогляду у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: екологічна казка, екологічна компетентність, екологічний світогляд, загальнопедагогічні критерії, дидактичні критерії, психологічні критерії відбору навчального матеріалу.

Екологічне виховання та освіта є одним з напрямів освітньої діяльності закладу дошкільної освіти (ЗДО) і в цілому визначається соціально-екологічним ідеалом – «образом досконалого навколишнього світу, котрий здатна осягнути, сприйняти й осмислити дитина дошкільного віку і який наповнюється конкретним змістом внаслідок пізнання дитиною природи та діяльності з її перетворення» [1]. Це тягне за собою необхідність теоретичної розробки і практичного впровадження методики поетапного формування екологічної компетентності у дітей дошкільного віку в умовах ЗДО.

Екологічна компетентність належить до категорій екологічної діяльності, і вона тісно пов'язана з екологічною свідомістю, екологічним мисленням та екологічними цінностями. Як зазначають Г. Беленька, Т. Науменко, О. Половіна, екологічна освіченість, окрім наявності екологічних знань, умінь та навичок, включає також сформованість цінностей, установок, особистісних сенсів, що забезпечують готовність дитини до діяльності, але ще не визначають компетентності, тому що екологічна компетентність має насамперед діяльнісний характер і передбачає здатність мобілізувати знання, ставлення дитини, готовність реалізувати їх у конкретній екологічній ситуації [1; 2].

Теоретико-методологічні засади використання екологічних казок для формування екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку репрезентовано у дослідженнях сучасних українських науковців у галузі дошкільної освіти: Г. Беленької, Т. Науменко, О. Половіної, [1; 2], С. Лапшиної [3], Н. Лисенко [4], О. Максимової [5], З. Плохій [6] та інших. У зарубіжній педагогічній науці увага до казок, у тому числі й екологічних, як визнаного методичного засобу комплексної дії приділяється у педагогіці Марії Монтессорі, педагогіці Реджіо Емілія, вальдорфській педагогіці, інтеркультурному підході.

Метою тез є аналіз методичної значущості екологічної казки у формуванні екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Екологічна казка належить до літературного жанру, який представлено у вигляді історій та розповідей, створених з метою звернення уваги слухача (читача) до проблем навколишнього середовища і турботи про довкілля. Цей жанр характеризується тим, що він містить у собі елементи фантастики, міфології, алегорії та інших літературних прийомів, які дозволяють розповісти історію з використанням яскравих образів і символів. Разом з тим суттєвою ознакою екологічної казки є наявність у ній точної, науково достовірної інформації про природний світ, що оточує дитину.

Структурними особливостями екологічної казки для дітей дошкільного віку за О. Удовенко [7] є:

- а) значна художня переробка відомостей, отриманих із природного оточення;
- б) чітка композиція із характерною симетрією окремих елементів, їхньою повторюваністю;
- в) схематичність і стислість викладу матеріалу, які полегшують розповідання і слухання;
- г) активний розвиток дій, що виражається у швидкому переході від одного моменту до іншого і зрештою – до розв'язки;
- г) вживання стереотипних висловлювань, які допомагають дитині засвоїти певну термінологію.

Не менш важливим є і *змістовний компонент* екологічної казки для дошкільнят. Зокрема, за змістом екологічна казка має:

- сприяти розвитку уявлень про природу та екологію (екологічні казки допомагають дітям зрозуміти, як усе живе взаємодіє у природі і як наші, людські, дії впливають на навколишній світ);
- сприяти формуванню цінностей та переконань (екологічні казки здатні допомогти дітям усвідомити важливість турботи про природу і закладають основу для формування цінностей, пов'язаних із охороною навколишнього середовища);
- сприяти розвитку емпатії та відповідальності (екологічні казки можуть допомогти дітям відчути емпатію, співчуття до природи і тварин, а також прищеплювати відповідальність за свої дії та їхній вплив на довкілля);
- сприяти розвитку критичного мислення (екологічні казки сприяють розвиткові навичок критичного мислення у дітей дошкільного віку і закладають вміння знаходити шляхи вирішення екологічних проблем);
- допомагати освітньо-розвивальному процесу (змістовно екологічні казки не лише можуть бути використані в якості засобу навчання дітей екології, але й у вирішенні інших освітньо-розвивальних завдань, що стоять перед дошкільною ланкою освіти).

У цьому контексті постає важливе методичне завдання стосовно критеріїв відбору екологічних казок для дітей, зокрема, старшого дошкільного віку. Ми пропонуємо низку загальнопедагогічних, дидактичних та психологічних вимог, дотримання яких дозволить вихователю більш ретельно підійти до відбору екологічних казок і найефективніше їх використовувати у процесі формування екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

Так, до *загальнопедагогічних критеріїв* відбору екологічних казок можна віднести:

- відповідність віку та інтересам дітей;
- пропаганда здорового способу життя;
- сприяння розвиткові екологічної культури;
- наочність та доступність матеріалу;
- навчальний і виховний характер;
- етичні норми та цінності.

Дидактичними критеріями відбору казок для формування екологічної компетентності у дітей дошкільного віку пропонуємо вважати такі принципи:

- наявність повідомлення про природу;
- виховання екологічної свідомості;
- виховання громадянської позиції;

- виховання моральних цінностей;
- наявність пізнавальної цінності.

Екологічні казки для старших дошкільників повинні відповідати психологічним особливостям цього вікового періоду. Вважаємо за потрібне сформулювати декілька психологічних вимог до відбору екологічних казок, дотримання яких здатне посилити ефективність використання цього виду казок під час формування екологічної компетентності у дошкільнят. Так, екологічні казки повинні:

- сприяти розвитку у дошкільників фантазії та творчих здібностей;
- сприяти розвитку у дітей дошкільного віку соціальних здібностей;
- стимулювати у дошкільників пізнавальну активність;
- сприяти створенню позитивного ставлення дітей до природи;
- враховувати інтереси дошкільників;
- сприяти розвитку мовлення у дітей дошкільного віку.

Процес роботи з екологічною казкою відбувається у різноманітних формах. Так, наприклад, дітям цікаві заняття з використанням уже відомих їм персонажів, наприклад, українських народних казок («Бджоли і ведмідь», «Ластівка і горобець», «Рукавичка», «Колобок» тощо), які потрапляють у нові, сучасні обставини, або використання авторських казок з екологічної проблематики. Читання й обговорення казки дає можливість вихователю використати сюжетні моменти, вчинки й образи казкових героїв для стимулювання дітей до самостійного пошуку, пояснення матеріалу, вигадування театралізованих та лялькових вистав за сюжетами казки. Також дітям можна пропонувати завдання у вигляді створення малюнків за мотивами екологічних казок, запитання, спрямовані на з'ясування прихованих, не описаних безпосередньо зв'язків між різними діями, явищами, ситуаціями.

Найбільш дієвими, на нашу думку, формами і методами у сенсі розвитку пізнавальної активності дітей будуть ті, які дозволяють разом зі знайомством зі змістом казки залучати дітей до діяльності, зокрема, можна інсценізувати казку шляхом пантоміми, за допомогою ляльок і т.п.

В цілому використання екологічних казок у процесі формування екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку має розглядатися як інноваційний крок у дошкільній педагогіці, оскільки сучасне життя суспільства нерозривно пов'язане із процесами у природному середовищі і екологічний світогляд особистості має синтезувати у собі знання про цей взаємовплив. Тому екологічна казка на етапі дошкільного дитинства постає одним з найбільш дієвих засобів залучення дитини до цього масиву знань.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Казка як засіб екологічної освіти і виховання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 5(36). С. 14-18.
2. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: Старший дошкільний вік: метод. посібник для вихователів дітей дошк. віку. Київ: Генеза, 2013. 115 с.
3. Лапшина С. В. Теоретичні основи екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2010. Вип. 24. С. 109-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2010_24_16 (дата звернення 19.05.2023 р.)
4. Лисенко Н. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навч.-метод. посібник. Київ: Слово, 2015. 352 с.
5. Максимова О. О. Формування екологічної компетентності у дітей старшої групи закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Педагогіка, соціальна робота. 2020. Вип. 1(46). С. 77-80.
6. Плохій З. Виховання екологічної культури дошкільників: метод. посібник. Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002. 173 с.
7. Удовенко А. Особенности экологической сказки. *Дошкольное воспитание*. 1993. № 3. С. 32-34.